

Motion till riksdagen 2007/08:A391

av **Magdalena Streijffert m.fl. (s)**

Unga på arbetsmarknaden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stärka lagen om anställningsskydd i syfte att stärka ungas ställning på arbetsmarknaden.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om visstidsanställning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förkorta tiden för återanställningsrättens intjänande till sex månader från dagens tolv.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om lagstiftning om rätten till heltid.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ge ungdomar möjlighet att jobba under sommaren.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om yrkesutbildningarna.¹
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetsmarknadspolitiska insatser riktade till unga.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om interpraktik.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om a-kassan.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetsmiljö.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetslivsforskning.

¹ Yrkande 6 hänvisat till UbU.

Fel! Okänt namn på

Arbete åt alla – ungas rätt på arbetsmarknaden!

Många unga har i dag problem med att ta sig in på arbetsmarknaden. Allra mest utsatta är de som inte avslutat grundskolan eller gymnasiet, men även för dem med avslutad akademisk utbildning kan det vara svårt att hävda sig utan arbetslivserfarenhet. Idag ser vi att antalet långtidsarbetslösa ungdomar har ökat markant på ett år, från 2 500 personer till över 7 500 unga människor. Trots en högkonjunktur så är det alltför många unga som inte får in en fot i arbetslivet.

Att man inte klarar sin egen försörjning och efterfrågas på arbetsmarknaden innebär för de allra flesta att det blir omöjligt att få en bra start på sitt vuxenliv. Skaffa egen bostad blir svårt, att bilda familj en annan.

Det kan till och med bli problem med att skaffa sig ett eget mobiltelefonabonnemang när man inte har någon fast inkomst. För lång tid utan fasta rutiner kan dessutom leda till en passivisering och ett utanförskap som blir allt svårare att bryta. Kampen för att just unga människor ska få jobb, utbildning eller del av aktiva åtgärder är därför extra angelägen.

Ett sätt att underlätta för unga att ta sig in på arbetsmarknaden kan vara att införa lärlingsplatser där utbildningen i ett eller flera ämnen förläggs till arbetsplatser. Ett annat att göra särskilda satsningar på praktikplatser för arbetslösa akademiker för att underlätta generationsväxlingar, både i den privata och den offentliga sektorn. Unga med yrkeskompetens som saknar formell kompetens bör också få möjlighet att validera sina kunskaper och därmed öka sina chanser att bli anställda. Både för den enskilde och för vårt lands utveckling behöver vi stödja de människor som står längst från arbetsmarknaden och som oftast har låg utbildningsnivå. För dessa personer är tröskeln till studier hög, och om de är hänvisade till studiemedel, där större delen är lån, så är risken att de inte tar det steget. Vi socialdemokrater vill ge unga människor som behöver det en andra chans och minska trösklarna så att fler får ta del av kunskap och får en möjlighet att komma ut i arbete genom riktade insatser.

Tidsbegränsade anställningar och anställningstryggheten

Antalet tidsbegränsat anställda har ökat markant sedan 1990-talets början. Gruppen är numera stor och omfattar omkring en halv miljon arbetstagare. Varannan anställd under 25 år har tillfällig anställning. Bland LO-kvinnor i åldrarna 25–29 år har andelen med tidsbegränsade anställningar i det närmaste fördubblats sedan 1990 – från 15 till nästan 30 %. Av LO:s medlemmar är det 15 % av alla svenskfödda kvinnor och 9 % av alla svenskfödda män som har tidsbegränsad anställning. Av kvinnor födda utanför Europa är det ungefär en tredjedel som har tillfälligt jobb. Statistiken visar tydligt att unga

människor, kvinnor och utländska medborgare är överrepresenterade i tillfälliga jobb, liksom LO:s medlemmar och människor utan yrkesutbildning.

Ibland sägs det att människor vill ha tillfälliga jobb – särskilt ungdomar. Tillfälliga jobb skulle göra att man kan komma och gå som man vill, åka ut och resa, vara fri och obunden. Givetvis finns enstaka sådana exempel, men i övrigt är detta en väl spridd myt. För de allra flesta, nästan alla, är ett tillfälligt jobb inget man väljer själv, utan det är något man tvingas acceptera i brist på andra alternativ. Hela 96 % av alla löntagare vill ha en fast tillsvidareanställning. Mer än var sjunde anställning är dock tidsbegränsad. Ett tillfälligt jobb ger för de flesta ingen ökad frihet. Tvärtom kan de t.ex. aldrig planera någon semester och det är svårare att få vidareutbildning, hälsokontroller, subventionerad friskvård, svårt att få hyra en lägenhet, teckna ett telefonabonnemang och andra fördelar som åtnjuts av dem som har tillsvidareanställning. Kort sagt blir hela tillvaron otrygg.

Den tidigare regeringen och riksdagen beslutade därför att stärka anställningsskyddet för visstidsanställda. Detta innebar att en rad otrygga anställningsformer försvann: projektanställning, säsonganställning, praktik, feriearbete, tillfällig arbetsanhopning, anställning inför värnplikt samt överenskommen visstidsanställning (ÖVA). Ambitionen var att göra det möjligt att träffa avtal om tidsbegränsad anställning för vikariat, provanställning samt när arbetstagaren fyllt 67 år.

En ny anställningsform infördes därför som innebar att visstidsanställning kan pågå som längst i 14 månader under en 5-årsperiod hos samma arbetsgivare, för att därefter kunna övergå i en tillsvidareanställning. Dessutom ska en eventuell provanställning räknas in i de 14 månaderna, samt företrädesrätten till återanställning börja tjäna in redan vid 6 månader (i dag 12 månader) och gälla i 9 månader. Reglerna skulle föras in i lagen om anställningsskydd, LAS, och träda i kraft den 1 juli 2007.

Den borgerliga regeringen har nu rivit upp beslutet om förstärkningen av LAS och i stället försvagat reglerna angående rätten till återanställning. Den borgerliga regeringen har istället förlängt tiden för återanställningsrättens intjänande till 24 månader i stället för 12 månader.

Konsekvensen av detta har blivit att alla de med tidsbegränsade anställningar, var sjunde anställd på svensk arbetsmarknad, får ännu svårare att etablera sig på arbetsmarknaden och få tillgång till de rättigheter och möjligheter de tillsvidareanställda åtnjuter. Detta har lett till att otryggheten bland unga ökat och rädslan för att bli arbetslös växt.

Heltid en rättighet – deltid en möjlighet

Rätten att själv påverka sin arbetstid är begränsad för många unga och kvinnor inom LO-kollektivet i dag. 47 % av alla LO-kvinnor har deltidsanställningar. Av LO:s unga kvinnor (upp till 24 år) arbetar 53 % deltid, dessutom ofta i tidsbegränsade anställningar. Inom TCO- och SACO-grupperna jobbar kvinnor deltid i lägre grad, 28 respektive 20 %. Bland männen jobbar ca 8–

Fel! Okänt namn på

10 % deltid. Dock kan man se att LO:s unga män (upp till 24 år) i högre grad än genomsnittet jobbar deltid, 17 %. Rätten till heltid är därför en fråga som har stark koppling till både klass- och könstillhörighet.

Arbetslivet har sedan lång tid tillbaka formats utifrån hur ett traditionellt familjeliv ser ut, ett familjeliv som bygger på att det ses som naturligt att kvinnor tar hand om barn och hem medan männen ses som de naturliga familjeförsörjarna. Med kraftfulla satsningar på offentlig sektor, på familjepolitik och barnomsorg har arbetarrörelsen tagit viktiga politiska beslut för att bryta den gamla traditionella och omoderna synen på kvinnors och mäns huvudsakliga ansvarsområden.

Unga kvinnor och män vill leva sina liv jämställt och vill ha såväl rätten som möjligheterna och förutsättningarna att vara ekonomiskt självständiga och självförsörjande genom sina arbeten. Unga män och kvinnor vill också ha förutsättningar som gör att man kan förena arbetsliv och föräldraskap. Tyvärr finns hinder för detta när man väl går in i arbetslivet. Som ny och ung på arbetsmarknaden kommer man in i en befintlig arbetsmarknadsstruktur, vilket den enskilde inte kan påverka i så stor utsträckning på egen hand. Den strukturen bidrar också till att upprätthålla en annan, den inom familjen. Många kvinnor har fortfarande huvudansvaret för det obetalda hemarbetet, och har krav på sig som blir svåra att hantera. Detta gäller både för den deltidsanställda kvinnan – som förväntas hinna med allt hushållsarbete under den tid hon inte arbetar, och som sedan får sämre pension och trygghet eftersom det arbetet inte räknas in – och för den heltidsarbetande kvinnan – som vill göra karriär men där kraven blir för tuffa, när hon ska försöka kombinera arbetslivet och hemmet.

Arbetsgivare kalkylerar med att de unga kvinnorna kommer att vara mer frånvarande från arbetet eftersom de i arbetsgivarens ögon förväntas ta ansvaret för att familjelivet fungerar. Som en konsekvens erbjuds unga kvinnor, oavsett om de planerar för barn eller inte, och oavsett om de har barn eller inte, alltför ofta deltidsanställning – dessutom ofta i kombination med tidsbegränsade anställningar. Unga män erbjuds i högre grad fasta heltidsanställningar.

Det är på tiden att vi nu tar ytterligare politiska beslut som gör att vi tar nya steg framåt mot jämställda villkor såväl utanför som i arbetslivet. Det är vår uppgift att fatta politiska beslut som gör att alla unga kvinnor och män har rätt, möjlighet och förutsättningar att forma sina liv.

Möjligheten att gå från deltid till heltid är begränsad på grund av arbetsgivares ovilja att erbjuda kvinnor heltider. Det är vår skyldighet som politiker att skapa jämställda rättigheter och förutsättningar i såväl arbets- som familjeliv. Ett centralt jämställdhetsbeslut är en lagstadgad rätt till heltid. Med rätt till heltid skulle hundratusentals (unga) kvinnor få en reell möjlighet till kraftigt förbättrade levnadsvillkor och att vara ekonomiskt självförsörjande, vilket är grunden för makt över sitt eget liv.

Att komma in på arbetsmarknaden

När tidigare generationer gick i skolan fick de lära sig att Sverige var världens mest rättvisa land. Trots mindre bra betyg kunde de flesta få jobb direkt efter skolan, och efter en kort tid i bostadskö kunde många flytta in i sin första lägenhet. De flesta arbetade heltid i trygga anställningar.

Så är det inte längre. Det blir allt svårare för ungdomar att komma ut i arbetslivet, svårt att få en fast tillsvidareanställning, och enklare att bli uppsagd. Utan fast tillsvidareanställning är det omöjligt att skriva kontrakt på en lägenhet eller få ett banklån. Det har blivit svårt att etablera sig i samhället, ungdomar i dag har svårare att träda in i vuxenlivet än tidigare generationer, man etablerar sig allt senare på arbetsmarknaden. År 1990 hade sju av tio ungdomar arbete vid 20 års ålder. Nu är det först vid 28 års ålder som man uppnår samma siffra.

Olika satsningar har genomförts och bör genomföras för att unga ska få en tidig kontakt med arbetsmarknaden. Ett exempel på detta är de feriearbeten som staten finansierat sedan 1998. Under 2006 fick 31 000 ungdomar runt om i landet ett statligt finansierat feriearbete. För många av dem är det den första kontakten med arbetslivet, och ett utmärkt sätt att knyta kontakter inför framtiden. Det är av högsta vikt att man så tidigt som möjligt får dels en uppfattning om hur arbetslivet fungerar, dels möjligheten att etablera relationer med arbetsgivare. Att ha tagit bort de statligt finansierade feriearbetena påverkar tiotusentals ungdomars möjligheter till dessa varje år.

Ett annat område som är viktigt är att satsa på yrkesutbildningar med integrerad praktik, bl.a. med samma motivering som ovan. Antalet ungdomar som får arbete efter avslutad yrkesutbildning är hög, och yrkesutbildningen är därför ett viktigt redskap för att skapa goda förutsättningar för unga att komma ut på arbetsmarknaden.

Under hösten 2007 stoppades alla arbetsmarknadspolitiska program. De som redan var inskrivna fick fortsätta, men inga nya skrevs in. Då programmen försvann ökade antalet långtidsarbetslösa ungdomar under 25 år. I augusti 2006 var 1 692 ungdomar långtidsarbetslösa och i augusti 2007 var motsvarande siffra 7 111 stycken. Det är oerhört viktigt att dessa personer återigen får möjlighet att hålla en kontakt med arbetsmarknaden samtidigt som de är arbetssökande, både för att öka möjligheterna att få ett jobb och för individens självkänsla.

I gruppen långtidsarbetslösa unga, som har ökat lavinartat, återfinns många med låg eller ingen yrkesutbildning, de saknar ofta arbetslivserfarenhet. Arbetsmarknadsutbildning och praktik är viktiga verktyg för att stärka deras möjligheter till jobb.

Ett exempel på program som drogs in är interpraktik, praktik som utförs utomlands. Under sista halvåret 2005 deltog 443 ungdomar i interpraktik. Att ha erfarenheten av utlandspraktik förbättrar ungdomars chanser till arbete och egen utveckling. Dessutom är interpraktik en möjlighet som har använts av ungdomar med funktionsnedsättning. Just att ha vistats utomlands långt från den invanda miljön ökar personens självkänsla. Detta kan vara viktigt för

Fel! Okänt namn på

många unga med funktionshinder. Alternativet kan vara misslyckande på arbetsmarknaden som leder till sjukpension. Det är det ingen som vill.

Regeringen har beslutat att införa en så kallad jobbgaranti för unga som är 16–24 år och som varit jobbsökande längre tid än tre månader. Regeringen räknar med att jobbgarantin kommer att omfatta 30 000 ungdomar och att den kostar 2,8 miljarder per år. Ersättningen till unga i jobbgarantin ska vara lägre än för övriga arbetslösa. De som kvalificerat sig för a-kassa får ut mindre trots att de betalar lika mycket som äldre i a-kasseavgift. Efter 100 dagar sänks ersättningen från 80 till 70 procent. Efter 200 dagar sänks den till 65 procent. Föräldrar som har barn under 18 år får en sänkning från 80 till 70 procent efter 200 dagar, efter 300 dagar sänks den till 65 procent. Den som är 18–24 år och som inte har rätt till a-kassa får s.k. utvecklingsersättning, som föreslås ligga på samma nivå som studiebidraget (1 065 kronor per månad upp till 20 år) och (2 528 kronor per månad för den som är 20 år eller äldre). Jobbgarantin är inget annat än diskriminering av ungdomar på arbetsmarknaden.

Unga ställs utanför

Sverige har i dag, jämfört med andra länder, en hög andel unga medlemmar i fackföreningar. När man är ny i arbetslivet är risken att man blir utnyttjad och får till exempel fel lön stor, det visar inte minst LO:s satsning på jourtelefon för ungdomar. Med anledning av i motionen tidigare nämnda förhållanden för unga på arbetsmarknaden gällande anställningstrygghet och tillfälliga anställningar är behovet av ett fackföreningsmedlemskap och ett medlemskap i a-kassan av största vikt även för ungdomar.

Regeringen har infört stora förändringar av de ekonomiska villkoren för att vara medlem i fackförening och a-kassa. Detta kommer att drabba lågavlönade allra hårdast, dvs. ungdomar, kvinnor och invandrare, vilka också är de som har ett stort behov av att kunna få hjälp och stöd hos en fackförening.

Hotell- och Restaurangfacket (HRF) har en av de yngsta medlemskåreerna bland fackförbunden, med en snittålder i medlemskåren på drygt 35 år. Snittlönen för medlemskåren ligger 2006 på 16 400 kronor för ett heltidsarbete. Den faktiska genomsnittskostnaden för ett medlemskap, med den ökade avgiften till a-kassan och den slopade avdragsrätten för både a-kasseavgift och fackföreningsavgift, är drygt 600 kronor per månad, jämfört med 227 kronor såsom det var före höjningen. Dessutom beräknas a-kassaavgiften för hotell- och restauranganställda att stiga med runt 36 kronor i och med regeringens nya a-kasseförslag. Hittills har 320 000 gått ur a-kassan, och många av dessa är ungdomar.

Om man då har i åtanke att ungdomar tjänar allra sämst, och att inkomsten för deltidsarbetande givetvis är lägre än för dem som jobbar heltid, kan man se att dessa grupper kommer att ha oerhört svårt, för att inte säga omöjligt, att kvarstå som medlemmar i både fackförening och a-kassa, och därmed får de en än mer förvärrad situation i arbetslivet.

Fel! Okänt namn på

Hotell- och restaurangbranschen har dessutom stor omsättning på sin personal. 25 % av HRF:s medlemmar är arbetslösa under någon del av året, vilket innebär att de sänkningar som planeras av ersättningsnivåerna i a-kassan också kommer att drabba dem hårt.

Unga och ohälsa

Ohälsan bland unga ökar kraftigt. Det har alltid funnits starka kopplingar mellan otrygghet och ohälsa. De ungas otrygga situation på arbetsmarknaden visar sig i ohälsostatistiken. Det är också dokumenterat att unga och orutinerade anställda löper en ökad risk att råka ut för arbetsskador. I dag har vi en omfattande utbildningsverksamhet i samhället för att utbilda skyddsombud till arbetsplatserna. Skyddsombudens roll är att genom sin kunskap om arbetsmiljö och arbetsmiljölagstiftning kunna förhindra arbetsskador och skapa en god arbetsmiljö. Det skulle få stora konsekvenser för folkhälsan, inte minst bland unga, om stödet till arbetsmiljöutbildningen försvann.

I dag bedrivs också ständig forskning om ungas situation på arbetsmarknaden och om ungas arbetsmiljö via Arbetslivsinstitutet. En konsekvens av den borgerliga regeringens beslut att lägga ned Arbetslivsinstitutet är att vi förlorat ett kunskapscenter på dessa områden, och det gör också att vi betydligt minskat möjligheten att bedriva forskning på dessa områden. Institut som Arbetslivsinstitutet finns i de flesta europeiska länder och i USA. Vi behöver forskningen om arbetslivet och dess villkor i Sverige, både när det gäller arbetslivet i dess helhet och med fokus på ungdomars situation i arbetslivet.

Stockholm den 3 oktober 2007

Magdalena Streijffert (s)

Fredrik Olovsson (s)

Hillevi Larsson (s)

Matilda Ernkrans (s)

Mikael Damberg (s)

Désirée Liljevall (s)

Jennie Nilsson (s)

Maryam Yazdanfar (s)

Johan Löfstrand (s)

Louise Malmström (s)

Luciano Astudillo (s)

Veronica Palm (s)

Helén Pettersson i Umeå (s)

Lena Hallengren (s)

Hannah Bergstedt (s)